

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Буян Йорданов Филчев

СУ „Св. Кл. Охридски“

Относно:

провеждане на конкурс за заемане на академична длъжност „професор“

по професионално направление 8.2. Изобразително изкуство

(Графика и технологии),

обявен в ДВ, бр. 65 от 28. 07. 2023 г.

с единствен кандидат

доц. д-р Снежина Колева Бисерова

Според Правилника на СУ и Заповед на Ректора на СУ и като член на научното жури представям **рецензия**, относно качествата на кандидата и оценяването на неговата продукция, с която участва в обявената по-горе процедура, на основание чл. 4 и чл. 25 от Закона за развитието на академичния състав в Република България.

Документите и материалите, представени от доц. д-р Снежина Бисерова отговарят на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. От представената документация е видно, че кандидатът има богата и разнообразна преподавателска, публикационна, както и значима художествено-творческа дейност.

Оценката ми на кандидата е по следните направления:

I. Обща характеристика и професионална биография на кандидата

Професионална биография на кандидата е представена чрез всички изискуеми документи и материали, грижливо събирани през годините, в които авторът целенасочено и безкомпромисно е следвал избрания път на своите мечти и очевидно е игнорирал много неща, за да може по най-пълноценния начин да ги изпълни. За човек, минал по този път и виждайки цялата поднесена информация, е очевидна осъзнатата предопределеност на автора за пълноценен живот в света на изкуството.

II. Учебна, научно-изследователска и художествено-творческа приложна дейност на кандидата

Тук също присъстват всички необходими доказателствени материали като:

- образование;
- квалификация;
- професионално развитие;
- преподавателска дейност;
- списък на творческите изяви и други форми на художествена и научна проява;
- публични лекции и доклади;
- международни изложби;
- самостоятелни, национални и групови изложби;
- награди;
- награди за преподавателска работа;
- научни и художествено-творчески проекти;
- международни художествено-творчески проекти;
- области на професионален интерес;
- езици за комуникация;

- компютърни умения;
 - членство в професионални организации;
- Във всички посочени аспекти регистрирах наднормени показатели.

III. Хабилизационен труд

„ТРАНСПОЗИЦИИ /Метафори на трансформираната реалност/“

Хабилизационният труд съдържа титул, авторско и издателско каре, 2 стр. уведен текст, 26 страници основен текст и 185 стр. портфолио – общо 216 страници.

Основният текст съдържа:

Описание на авторския творчески метод.

Интродукцията има за цел да ни запознае със същността на творческите проблеми решавани от Снежина Бисерова през последните години. Тя не говори, не анализира и обобщава една съвременна дефиниция на графичното изкуство и основните проблеми, които го съпътстват към днешна дата. Не коментира най-дискутираните теми свързани с навлизането на цифровата технология в процеса на създаване на художествени творби (в частност графични творби). Тя прави това, чрез задълбочен анализ и множество примери взети от собственото си творчество.

Факт е, че дигиталното изкуство разшири и обогати възможностите на художника, както за правене, тиражиране, разпространяване и гледане на произведенията, така включването на графичната творба в симбиозни и интерактивни форми на изкуството използвайки възможностите и на фото трансфера.

За всички тези възможности Снежина Бисерова говори индиректно в контекста на своето творчество, като за начало набелязва основните акценти, които могат да се сведат до ключовите думи:

Транспозиция, трансформация, метафори, нова художествена реалност, поливариантното развиване на композицията, монохромен цветови регистър, авторска фотография, рисувани елементи и геометрични форми, дуалност, светло - тъмно, позитив - негатив, статика - динамика.

1. Дигитални технологии на територията на класическата графика.

Дигитална графика.

Дигиталната графика е само една нова технология с много богата палитра от инструменти и техники, даващи възможност за репликиране и надграждане на всички възможни класически графични техники, но също така и възможности за генериране на друг спектър от графични интерпретации. Подход, който чрез наслояването на изображения с разнородно естество, позволява постигането на различни степени на художествена трансформация.

Всичко казано до тук ни адаптира към изповядваните от автора възгледи и разбирания свързани с дигитализацията на графичното изкуство.

2. Трансферна тонер-акватинта, при която апликацията на изображението е осъществена чрез ръчен трансфер на лазерно принтер-копие на дигитално подготвен негатив.

В тази част на текста много подробно е представен целият процес на работа с трансферната тонер-акватинта. Маркирани са всички качества и недостатъци на тази технология, като изводът е, че тя дава много възможности за обогатяване на графичната палитра като:

„– Уникалност на следата: Мека линия с възможност за включване на следи с най-разнообразна природа, наподобяващи рисунка с въглен или графит, както при мекия лак

например, фини преходи, преливания и текстури, коренно различаващи се от остротата на линията, присъща на офорта.

– Възможност изведената предварително композиция да бъде реализирана върху матрицата с пълна предвидимост на крайния резултат.

– Ускоряване процесите на работа с обединяване в едно на традиционно изпълнявани като отделни етапи от първоначалната обработка на матрицата.

– Апликация на образа и подготовка за първа степен на ецването, както и осигуряването на перфектен (дигитален) пасер при следващата степен на ецване в киселинния разтвор.

– Възможност за дообогатяване и доработване на матрицата чрез класическите графични техники офорт, суха игла и мецотинто. “

Всичко изброено по-горе е вярно и мога да потвърдя това, защото лично съм присъствал на много такива експерименти, даващи добри резултати.

3. Дигитално генерирана гравюра. Разширяване и надграждане изобразителните диапазони на индивидуалния графичен език чрез интегрирането на дигитално генерирани гравьорски ефекти.

През последните две години (2021 - 2023) усилията на Снежина Бисерова са насочени към изследване на възможностите за постигане по дигитален път на прецизно контролирани гравьорски ефекти. За всичко това по-подробен коментар ще се появи в следващия раздел.

Всички експериментални методи и практики са прилагани през този период, както в личната художествена практика, така и в преподавателската си работа по „Графика и технологии“ в СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ, катедра „Визуални изкуства“, (бакалавърски програми „Изобразително изкуство“ и „Графичен дизайн“; Магистърска програма „Графичен дизайн“).

Хабилитационен труд – коментар на включените графични серии по раздели

1. Дигитална графика. Графични серии, осъществени изцяло посредством дигиталните технологии – дигитален приложен графичен софтуер и дигитален мастиленоструен пигментен печат.

Взаимоотношенията човек - природа и човек - среда е тема, която заема специално място в творчеството на Снежина Бисерова във физически, утилитарен, философски, екологичен, естетически и чисто пластически аспект.

Графичната серия „НАТУРА САКРА“ също така е част от тази голяма тема. Представена е от автора твърде изчерпателно от възникването, развитието и финализирането на серията. Търсеното въздействие върху зрителя е постигнато в значителна степен и наистина провокира определено медитативно състояние. Композициите са изградени на принципа на огледалната симетрия, характерна за човешките творения и в някаква степен провокативно анонсира логиката на изкуственият интелект. За мен една от най-изящните графики е NATURA SACRA XX а NATURA SACRA XV и NATURA SACRA XVI са може би графично най-богати и композиционно най-балансиранни.

Графичният цикъл „ДЕХУМАНИЗИРАНИ ПРОСТРАНСТВА“ е един свят-метафора на самотата, изолацията и отчуждението на човека. Характерният подход тук е свързан с използването на фотография на конкретно, реално съществуващо

пространство, трансформирано чрез многократно наслагване на слоевете. И тук композициите са изградени на принципа на огледалната симетрия. Като нов и характерен елемент се явяват интегрирани 2D и 3D софтуерно манипулирани буквени символи (А, О). Тук обаче, навлизат абстрактни по характер, асиметрични графични елементи, които в различна степен разбиват статичността на огледалната симетрия. В цялата серия „Дехуманизирани пространства“ (2020) е трудно да се отделят доминиращи творби, като все пак имаме различна интерпретация на пространството чрез манипулиране на неговата дълбочина.

„Дехуманизирани пространства. Отгласи“ (2021 - 2022) за мен е графично по-категорична и композиционно по-изчистена до знаково внушение среда. Тук и графичните структури и ритъмът на контрастните елементи са по-сложни, а въздействието по-мощно.

Графичната серия „КАМЪНИ“ е инспирирана от поезията на Борис Христов, но тя има свое собствено послание, което може да съществува независимо от всяка поезия. Внушенията имат космогоничен характер. В серията основните елементи и обекти са аморфни и несиметрични, което ги приближава повече до природните елементи. Това е съществена разлика от по-рано коментираните серии. И като цяло тези графични опуси излъчват нещо класическо. Тук формата е квадрат, тоест статика, а самата композиция е динамична. Принципът е контрастен обект на неутрален сив фон, който също е един класически принцип. Гравьорските ефекти усилват това усещане и доближават дигиталните структури до познатите ни класически графични техники. Цикълът се отличава и с това, че е много разнообразен, въпреки големия брой на графичните листове.

Графичният цикъл „ИНТЕРВЕНЦИИ. ПРОСТРАНСТВО И ВРЕМЕ“ е разработен в периода 2021 - 2023 г. и включва 2 серии – „Интервенции“ и „Вертикала и хоризонтала“. Целият графичен цикъл „Интервенции. Пространство и време“ е представен в рамките на самостоятелната изложба „ТРАНС-ПОЗИЦИИ“, галерия „Алма Матер“, София (26.05 - 17. 06. 2023). Може да се каже, че това са творби, които могат да бъдат определени като конструктивна абстракция. Въпреки това усещането за пространство и време е очевидно и пак имаме статика, като формат и динамика, като композиция в 9 от графиките. Останалите 6 композиции са в издължени вертикални и хоризонтални формати, които са в пропорция 2 към 1, което е на границата на зрителното ни поле и натрапва фризоз характер на изображението. За разлика от графичната серия „КАМЪНИ“, тук доминира архитектуриката на линии, мрежи, растери и пунктирани линии. Отбелязвам една от най-пълноценните творби – ИНТЕРВЕНЦИИ IX.

Малкоформатният графичен цикъл „СЛЕДВАЙ БЯЛАТА ПТИЦА“ тематично обвързва 3 отделни мини-серии, всяка от които нюансира основното послание в общия контекст и носи свое заглавие.

– „В търсене на бялата птица“ /3 графични листа/

– „Има ли бяла птица“ /4 графични листа/

– „Следвай бялата птица“ /4 графични листа/

... *„В човешките представи образът на бялата птица символизира свободата и се асоциира с надеждата и мечтите за по-добро бъдеще. Птиците ята се носят в условно, подчертано агресивно за тях пространство, следвайки светлината, в търсене на вярната посока – Спасението?“*

Позволявам си да цитирам автора, защото по-точно от този цитат трудно могат да се определят смисълът, съдържанието и внушението на тези витални творби. Трите серии са свързани тематично, но се различават ясно, като графичен език. ИМА ЛИ БЯЛА

ПТИЦА IV и СЛЕДВАЙ БЯЛАТА ПТИЦА I бих посочил, като най-запомнящи се композиции, а това е верен признак за постигнат в пълнота синтез на изразните средства.

2. Графични оригинали, при които дигиталните техники са използвани на различни етапи от проектирането и предпечатаната на матрицата, обработена и отпечатана ръчно по традиционен начин, като висок, дълбок или повърхнен печат.

Характерно за графичните серии в този раздел е това, че компютърно генерирани изображения с визия, свързана с езика на конкретни класически техники от високия, дълбокия и повърхнения печат са адаптирани и пренесени върху подходяща матрица, обработени и отпечатани ръчно. Това им осигурява онова характерно усещане при класическите отпечатъци, което е непостижимо за дигиталния пигментен печат.

Графичната серия „ДЕКОНСТРУКТИ“ е създадена през 2023 г. и включва 7 **линогравюри** с формат 50 x 46 см.

Тук доминира принципа на чистия графичен ритъм и графичния контрапункт. Тази серия се отличава най-вече със своята графична тъкан, структурно богатство и почти музикален ритъм, демонстрирайки чара и категоричността на високопечатната гравюра. Серията показва една добре овладяна техника на гравирание върху твърд линолеум, който ни дава възможност да се доближим до възможностите на щорцовото дърво. Бих обърнал внимание особено на **ДЕКОНСТРУКТ III** и **ДЕКОНСТРУКТ VI**.

Графичната серия „ПРОЗОРЕЦЪТ НА КОРА“ включва 7 работи с формат 29 x 50 см, изпълнени в техниката **акватинта** (ръчен принтер-трансфер).

Осмислени и създадени по време на пандемичната изолация тези графики ни навяват усещане за един капсулиран и обезлюден свят, излъчващ чувство за самота и страх от неизвестното. Това е постигнато чрез наслагване и сложна обработка на вътрешни и външни пространства със сюрреалистично въздействие подобно на тревожен сън. Обърнати са към тъмната страна на нашето подсъзнание и подчертават носталгията ни към едно по-светло и хармонично битие.

Графичната серия „ЧЕТВЪРТАТА СТЕНА“ /‘The Fourth Wall’/. Изпълнени са ръчно, в техниката **трансферна акватинта**, частично допълнена и надградена чрез **суха игла и мецотинто**. Идеята за огледалния свят, свързващ илюзорното с реалното пространство е насочена към себеосъзнаването и намеква за лабиринта на нашето подсъзнание, който сякаш няма изход.

Графичната серия „ВЯТЪР, ВОДА И КАМЪК /Почит към Октавио Пас/“

включва 9 дълбокопечатни графични листа с формат 40 x 65 см., изпълнени в дълбокопечатни графични техники – **акватинта /трансферна/, суха игла, мецотинто**. Графичните листове на серията внушават усещания, инспирирани от поезията на Пас и неговият фантастичен сюрреалистичен свят и изразяват идеята за вечния кръговрат на природата.

Графична инсталация (полиптих) „ВЯТЪР, ВОДА, КАМЪК /ГРАДИНИ“/, ”WIND, WATER, STONE /GARDENS“/.

Инсталацията се състои от 16 кадъра, като се стреми да ни обърне към символиката на пътя на духовната еволюция в единение с природното начало. В крайна сметка се получава едно сложно графично пано (полиптих), което може да бъде съзерцавано като едно цяло и в същото време, да бъде разглеждано и изучавано детайлно. Би могло да бъде

интегрирано и в специален интериорен дизайн, което подчертава монументалният му характер.

3. Интегриране и художествено трансформиране на графични оригинали на територията на арт книга и библиофилско издание

Арт книгата “CORONA FUTURE” /„КОРОНА БЪДЕЩЕ“/ е изцяло свързана с феномена Корона пандемия, който породи повече въпроси за бъдещето отколкото отговори. Засегнати са най-вече психологически аспекти, свързани с изолация, тревожност и дехуманизиране на градските пространства. Книгата е решена по един оригинален начин, в основата на който са използвани, както графични изображения на мащабни интериори на публични пространства, така и типографски разработки на латиница и на кирилица. Балансът между изображение и типография е постигнат, като типографията доминира и като цвят. Чрез разрязване и сгъване основният графичен лист формира условно книжно тяло, нестандартно по форма и начин на разгръщане. Безкрайното повторение на думата „корона“ е подходящият смислов и структурен наративен сигнал, който идеално пасва на конкретната тема. Също така и конструкцията на книжното тяло е съобразена изцяло със съдържанието и не е самоцелна.

Арт книгата “EAST MEETS WEST” /„Изтокът среща Запада“/ включва 2 графични листа с разгънат формат 56 x 131 см и краен формат след сгъване и обрязване 28 x 32,5 см, които се състоят от лице и гръб.

Графичните листове са създадени на принципа на дигиталния графичен колаж.

Елементи са заглавни страници от китайски ежедневници комбинирани в едно с авторски фотографии на специално подбрани графити от софийските улици.

Тази арт книга интегрира в едно цяло две различни информационни линии по един много интересен начин. Колажите са много богати и са обогатени от естетиката на китайските йероглифи. Визията на книгата е много артистична и добре се вписва в цялостния проект.

Библиофилско издание “OCTAVIO PAZ /selected poems/”, 2021 - 2023 г. Художествената концепция на изданието, съставителството, както графичния дизайн и илюстрацията са с авторство на Снежина Бисерова. Изданието се посвещава на 100-годишнината от рождението на Октавио Пас през 2024 г. Изданието е двуезично и включва 24 графични фолиа, нескрепени в книжно тяло. Това ги прави относително самостоятелни.

48-те абстрактни композиции създават паралелен визуален наратив със специфичен и многопластов артистичен прочит.

Дизайнът на кутията, в която се съхраняват фолиата, (черно платно, каширано върху мукава, с преге печат), повтаря принципа на тяхното сгъване. Това прави изданието автентично и показващо много изискан художествен вкус.

4. Екслибрис – селекция /2019 - 2023/, проектирани дигитално и реализирани чрез повърхнен и дигитален печат.

Разделът включва 15 екслибриса, изпълнени в дигитални графични техники и силиграфия.

1. Екслибрис “Regina Dalkalacheva”, CGD, 14 x 10 см, 2020
2. Екслибрис “Tsveta Petrova I”, CGD, 10 x 13 см, 2022
3. Екслибрис “Georgi Kolev /20 Years Lessedra Gallery/”, Силиграфия, 13 x 10 см, 2021

4. Екслибрис “Milena Blazhieva – Dedicated to Chopin”, CGD, 10 x 13 см, 2019
5. Екслибрис “Buyan Filchev”, CGD, 13,5 x 10 см, 2022
6. Екслибрис “Dora Biserova – EARTH”, CGD, 10 x 13 см, 2021
7. Екслибрис “Lyubomir Naydenov – EARTH”, CGD, 14 x 10,7 см, 2021
8. Екслибрис “S. Bisserova – Ikaros 21”, CGD, 14 x 8 см, 2021
9. Екслибрис “Yordan Petkov – in Memory”, CGD, 15 x 8 см, 2023
10. Екслибрис “Desislava Mitova”, CGD, 13 x 11,5 см, 2021
11. Екслибрис “Stefan Altakov, Laura Dimitrova”, CGD, 14 x 11,3 см, 2023
12. Екслибрис “Ovidiu Petca II”, CGD, 13 x 11 см, 2023
13. Екслибрис “Dora Biserova”, CGD, 13 x 11,5 см, 2023
14. Екслибрис “Ekaterina Koleva”, CGD, 14 x 8,5 см, 2023
15. Екслибрис “Boris Hristov”, CGD, 13 x 11 см, 2023

Екслибрисът като специфичен жанр, представляващ знак на притежателя на книгата, граничен между графиката и илюстрацията, заема специално място в работата на Снежина Бисерова. Съобразявайки се традициите и стиловите особености на този специфичен жанр, както и задължителните текстови елементи Снежина Бисерова приоритетно извежда образа до категоричната знаковост и обобщеност, като акцентът пада върху търсенето на визуалната метафора. Както в цялото графично творчество на Снежина Бисерова и тук тя се стреми да постигне същото ниво на художествена трансформация и синтез на образа, като така затваря стилово кръга на своите графични търсения.

IV. Приноси

Приносите в този хабилитационен труд са толкова многобройни, очевидни и, навсякъде в текстовата част, прецизно посочени от автора, че не виждам необходимост да ги изброявам отново. Те могат да се видят най-вече в техническите и технологичните разработки на Снежина Бисерова, в многообразните комбинации и в съчетаването на класически и иновативни дигитални инструменти, а също така и целенасочените тенденции за формиране на философски, концептуални и стилови особености в стремеж за изработване на свой собствен разпознаваем стил. По мое мнение всичко това е постигнато, като с това се подчертават безусловно и нейните приноси в тази, много сложна и патинирана от времето и многобройните практики на големи автори, материя.

V. Заключение

Имайки предвид изложените по-горе положителни оценки за преподавателската, публикационната и творческата дейност на кандидата, изразявам писмено своята **положителна оценка** за неговата кандидатура в конкурса и предлагам доц. д-р **Снежина Колева Бисерова** да бъде удостоена с академичната длъжност **„Професор“** по професионално направление 8.2. Изобразително изкуство (Графика и технологии).

17. 11. 2023 г.

Член на научно жури:.....
(проф. Буян Филчев)